

Nationale Nachtvlieder Nacht 1 juli 2005 Siep Sinnema

Op zo'n 50 plaatsen, verspreid over geheel Nederland, zijn in de nacht van 1 op 2 juli activiteiten op touw gezet in het kader van de Nationale Nachtvlieder Nacht (NNN). Op de meeste plaatsen hield dat in, dat met behulp van een sterke lamp en een wit scherm nachtvlieders werden gelokt. Hier en daar is ook met smeer gewerkt. Het doel was tweeledig: uiteraard inventariseren welke nachtvliedersoorten op die datum ter plekke voorkwamen en daarnaast proberen het publiek in kennis te brengen met nachtvlieders.

Ik denk dat Friesland het meest actief was, want op maar liefst 12 plaatsen (voor zover mij bekend) in onze provincie waren lampen opgesteld. Die plaatsen waren: Oranjewoud, St.Nicolaasga, Leeuwarden (Kleine Wielen), Bakkeveen (2 plaatsen), Beetsterzwaag, Kortehemmen, Oudemirdum, Ureterp, Appelscha, Ferwerd en Terschelling.

Wat betreft de omstandigheden: uiteraard waren we allang blij dat het droog was, maar helaas werd het geheel onbewolkt en windstil in Friesland, waardoor de temperatuur snel daalde en tenslotte rond middernacht nog maar net boven de 10 graden Celsius uitkwam. Toch zijn er in totaal maar liefst 149 verschillende soorten macronachtvlieders waargenomen en dat mag een goed resultaat genoemd worden. De aantallen per soort waren echter meestal maar gering. Het tweede doel van de nacht, het publiek bereiken, kwam minder goed uit de verf. Ondanks nogal wat publiciteit voor de NNN in Friesland (de locaties stonden een week lang op teletext bij TV-Friesland, een week voor de NNN was er een interview op radio Friesland en er stond een opsomming van de locaties in de Uit-bijlage van de Leeuwarder Courant) viel de publieke belangstelling tegen. In bijgaande tabel is te zien, dat op de meeste plaatsen minder dan 10 belangstellenden kwamen opdagen. De oorzaak van die kleine belangstelling is uiteraard vooral het late tijdstip waarop het donker werd op 1 juli (pas na 11 uur 's avonds). Locaties die qua biotoop aantrekkelijk waren om veel soorten waar te nemen, lagen vaak nogal ver van de bewoonde wereld en dus was het niet verrassend dat daar geen drommen mensen op af kwamen. Daar waar de opstelling dicht bij of zelfs in de bebouwde kom stond was de belangstelling groter; een goed voorbeeld is Beetsterzwaag, waar maar liefst 26 belangstellenden konden worden begroet.

Ook de aandacht die de plaatselijke krant aan deze locatie schonk zal hier zeker toe bijgedragen hebben. Wat die publiciteit in de krant betreft was het jammer dat een gepland groter artikel in de Leeuwarder Courant door omstandigheden niet geproduceerd is.

De verdeling van de waargenomen soorten over de verschillende families was als volgt: pijlstaarten 7 soorten; spanners 54 soorten; notodonten 8 soorten; uilen 54 soorten; beren 10 soorten; overige families 16 soorten.

Opvallend was, dat er één soort was, die op alle locaties is waargenomen: *Lomaspilis marginata*. Andere toppers waren *Spilosoma lutea*, *Spilosoma*

lubricipeda en *Noctua pronuba*; deze 3 soorten werden op 11 van de 12 locaties gezien. Ook *Cabera pusaria*, *Hemitea aestivaria*, *Idaea aversata*, *Phalera bucephala*, *Protodeltote pygarga* en *Agrotis exclamationis* waren op de meeste plaatsen te zien: op 10 van de 12 locaties. Van de Pijlstaarten was *Deilephila elpenor* verreweg de meest voorkomende, namelijk op 9 locaties. Voor het publiek was het natuurlijk wel aardig, dat op alle locaties pijlstaarten werden waargenomen, in totaal maar liefst 7 soorten.

Tot zover de “gewone” soorten; interessanter zijn natuurlijk de soorten, die niet veel worden gezien.

Hydrelia sylvata

De Hunnemannen mochten dan de kleinste publieke belangstelling hebben gehad, hun waarneming van *Hydrelia sylvata* springt er wel uit; de mensen van de Vlinderwerkgroep Friesland kenden deze soort niet uit Friesland, maar hadden de soort toevallig vlak daarvoor gezien tijdens een excursie in Noord-Brabant. Volgens de Hunnemannen is het opmerkelijk dat er geen els, de voornaamste voedselplant van de rups, te bekennen is op de vangplek. Volgens de literatuur kan deze soort echter ook op andere loofbomen worden aangetroffen als berk (wel aanwezig), hazelaar en wilg (beide daar niet gezien). Andere leuke soorten in Oranjewoud waren *Gluphisia crenata*, *Calospilos sylvata* en *Plagodis dolabraria*. Andy Saunders, die zijn opstelling had in het Vegelinbos in St.Nicolaasga, kon vier nieuwe soorten voor St.Nicolaasga noteren: *Macaria signaria*, *Hyloicus pinastris*, *Idaea fuscovenosa* en *Eupithecia lariciata*. Vooral *Idaea fuscovenosa* is een leuke waarneming; in Vlinders van Friesland (Lempke, 1985) wordt de vlinder alleen vermeld van Terschelling in 1956 en 1957. In de Jaarverslagen van de Vlinderwerkgroep Friesland wordt de vlinder alleen vermeld in 1998 (Heerenveen, 3 juli 1998, Andy Saunders).

Idaea fuscovenosa

Wat betreft de trekvlinders: opvallend was, dat *Autographa gamma* alleen in Ferwerd door Harmen Westra in groot aantal is gezien, maar liefst 22 exemplaren.

Vermeldenswaard is ook *Panthea coenobita*, waargenomen door Gerrit Tuinstra in Bakkeveen bij de werkschuur van het Fryske Gea. Deze prachtige zwart-witte uil wordt in het boek van Lempke niet genoemd en werd dus voor 1986 niet in Friesland waargenomen. De laatste jaren wordt *P.coenobita*, waarvan de rups op naaldbomen leeft, regelmatig gezien. Zo werden vorig jaar maar liefst 7 exemplaren gemeld uit de Schaopedobbe (Flinterwille maart 2005).

Een soort die de laatste jaren niet veel meer wordt gezien is de satijnvlinder, *Leucoma salicis*. In Vlinders van Friesland (Lempke, 1985) wordt vermeld, dat de vlinder verspreid voorkomt op plaatsen waar de voedselplant van de rups, wilg en populier, groeit. Leden van de Vlinderwerkgroep zagen de vlinder tot 1990 regelmatig; uit de jaarverslagen van de Vlinderwerkgroep Friesland blijkt, dat in die jaren vaak 20 a 30 exemplaren werden waargenomen. Na 1990 is de situatie drastisch veranderd: sommige jaren worden er helemaal geen vangsten gemeld, andere jaren slechts enkele. Tijdens de nationale nachtvlindernacht hadden Siep en Jannie Sinnema een *Leucoma salicis* op het doek bij de Kleine Wielen ten oosten van Leeuwarden.

Het is de bedoeling om ook volgend jaar weer een Nationale Nachtvlinder Nacht te organiseren, weer in samenwerking met andere Europese landen. Voor zover nu bekend zal die in 2006 in de maand september plaatsvinden.

Bijengelezen. Siep Sinnema

In de wetenschapsbijlage van de **Telegraaf** stond op 8 oktober 2005 een artikel over nieuwe ontwikkelingen op het gebied van het ontspiegelen van lenzen en ramen. Daarbij wordt gebruik gemaakt van unieke eigenschappen van het oog van nachtvlinders.

Het is het chemieconcern DSM gelukt om deze eigenschappen toe te passen in een nieuwe antireflectieve coating. Die coating moet er voor zorgen bijvoorbeeld beeldschermen, lenzen of glas voor schilderijen beter dan tot nu toe mogelijk was te ontspiegelen.

Een mot vliegt in het donker en moet dus elk spoortje van licht optimaal benutten. Wanneer licht op een glasplaat valt, wordt een deel door het glas gelaten, maar een deel wordt helaas ook teruggekaatst. Iedereen kent dat: als je voor een etalageruit staat, kun je je eigen spiegelbeeld altijd enigszins zien. Zeker als je bij een fotoestel meerdere lenzen achter elkaar monteert wordt het verlies door deze reflecties veel te groot en bereikt maar een deel van het licht de film. Nu blijkt het oppervlak van een nachtvlinder oog niet glad te zijn, maar allemaal kleine uitstulpingen te bevatten van zo'n 200 nanometer (dat is 0,0002 mm!), geplaatst in een zeshoekig patroon. Het blijkt dat door deze uitstulpingen vrijwel alle licht dat op een nachtvlinder oog valt ook echt naar binnen gaat.